

jejich výboru: *Snílci a vrahové*. Příkladně expresionistický naturel mají jeho *Předměstské povídky* (1926) a *Legionářské povídky* (1928), víc se však František Langer vrátil k poetice kratšího vyprávění až ve válečném exilu a v jímavé novele *Děti a dýka* (1942), jak napsal Josef Tráger, „jasnovidně předjal lidickou tragédií“. Až na sklonku života mohl spisovatel kromě zmíněných pamětí vydat ještě soubory *Filatelistické povídky* (1965) a *Malířské povídky* (posmrtně 1966).

František Langer ve své době představoval toho, koho teoretikové avantgardního filmu a divadla nazývali „viditelný člověk“. Připomeňme si, co o něm napsala Olga Castiellová, dcera Egona Hostovského: „Kdo by se zahleděl na laskavou a mírnou tvář Františka Langra, jistě by v jeho očích objevil vlídný pohled lékaře, který je ochoten kdykoli vyslechnout lidské stesky a ošetřit rány na těle i na duši; a našel by v pohledu těch očí i zkoumavé zamýšlení spisovatele, jenž už dávno pochopil, co dělá člověka člověkem. Mezi řádky jeho knih se na nás stále usmívá jeho moudrá, vědoucí tvář.“

Recenze

Smoček 90

Bohuslav Hoffmann

hoffmannova@ujc.cas.cz

Významný český režisér a dramatik Ladislav Smoček se narodil roku 1932. U příležitosti jeho devadesátých narozenin vydal Činoherní klub v roce 2022 stostránkovou publikaci *Smoček 90*. Co najdeme v této publikaci? Kniha, kterou redakčně připravili Petra Honsová a Radvan Pácl, obsahuje v první polovině oddíl obrazový, fotografický, a ve druhé polovině oddíl verbální, který zahrnuje převážně vzpomínky herců na Smočka režiséra a seznam jeho divadelních inscenací od roku 1956 do roku 2019.

Jméno Ladislava Smočka je spjato především s Činoherním klubem, divadlem, které založil v roce 1964 spolu s divadelním teoretikem a režisérem Jaroslavem Vostrým. Činoherní klub se stal jedním ze tří pražských divadel tzv. studijního typu; patřilo k nim ještě Divadlo Za branou a Divadlo Na Zábradlí. (Srov. B. Svozil, *Česká literatura ve zkratce*, Praha: Nakladatelství Brána, 2013, s. 579–583.) Tato divadla jsou spojena s osobnostmi jejich režisérů a dramatiků, jako byli Otomar Krejča, Josef Topol (Divadlo za branou), Jiří Suchý, Ivan Vyskočil, Jan Grossman a dramatik Václav Havel (Divadlo Na Zábradlí). Každá z těchto divadelních scén se umělecky originálně vyprofilovala. Činoherní klub bývá nejčastěji srovnáván s Divadlem za branou: B. Svozil (viz výše) rozlišuje obě scény např. podle toho, že Divadlo za branou se inscenačně zaměřovalo na lyričtějšího A. P. Čechova, zatímco Činoherní klub dával přednost N. V. Gogolovi a F. M. Dostojevskému. Smoček režíroval v Činoherním klubu právě Gogolovy *Hráče* a Dostojevského *Stryčkův sen*.

Smoček režisér vynikal především prací s herci, a právě specifický profil Činoherního klubu utvářela řada herců vskutku originálních. Připomeňme si aspoň některé z nich: Jan Kačer, Josef Somr, Vladimír Pucholt, Pavel Landovský, Petr Čepek, Jiří Hrzán, Nina Divišková, Jiří Kodet, Josef Abrhám, Libuše Šafránková, Jiřina Třebická, Jiří Hálek,

František Husák, Bolek Polívka a mnozí další. Smočkovu práci s herci výstižně charakterizoval (v publikaci *Smoček 90*, s. 67) Milan Hein, principál Divadla Ungelt: „Ládá Smoček herce neznásilňuje, nedrezíruje, vychází z nich. Chce, aby byli pravdiví a vlastně moc nehráli, aby ve svých rolích existovali. Přirozeně, jako v životě.“

Smoček režíroval více než sto inscenací, z toho 35 v Činoherním klubu. V letech 1991–2011 působil též v plzeňském Divadle J. K. Tyla, pro něž napsal hru *Nejlepší den* (uvedenou v roce 1995) o příjezdu amerických vojáků do Plzně v roce 1945; od roku 1997 až dosud pak spolupracuje jako režisér s pražským Divadlem Ungelt.

Z dramatické tvorby L. Smočka připomeňme zejména tři jeho hry ze 60. let: *Piknik* (1965), *Bludiště* (1965) a *Podivné odpoledne dr. Zvonka Burkeho* (1966). První z nich je rozsáhlejší jednoaktovka odehrávající se v džungli za 2. světové války. Aktéry jsou američtí vojáci, u nichž se v extrémní situaci projeví živočišné, pudové reakce, sklon k násilí a zlu. Jaroslav Vostrý zmiňuje možnou souvislost s Mailerovým románem *Nazí a mrtví*. Bludiště ze stejnojmenné hry můžeme chápat jako alegorický obraz světa: lze do něj vstoupit, nelze ho však už opustit.

Hru *Podivné odpoledne dr. Zvonka Burkeho* považuje B. Svozil (s. 583) za jednu z nejoriginálnějších her celého českého poválečného dramatu. „Ústřední postavou je okázalý lidumil až obrozenského typu, když však prostředí ohrozí jeho životní zájem, zcela zapomene na svůj hlásaný humanismus a nemilosrdně odstraňuje své protivníky.“ Je ovšem třeba podotknout, že jde pouze o vraždy fiktivní, zdánlivé. Stejně vysoké hodnocení připisují této hře i autoři *Přehledných dějin české literatury 1945–1989* (P. Janoušek a kol., Praha: Academia 2012, s. 283–284). A o Smočkových hrách a jejich inscenacích píše podrobně i J. Vostrý v knize *Činoherní klub 1965–1972, Dramaturgie v praxi* (Praha: Divadelní ústav, 1996). Srov. např. (s. 80):

Zkrátka, *duchovní* se u Smočka střetává s *neduchovním, kultivovaným s nekultivovaným, lidské s živočišným, primitivním* a jeho hrdinou bývá často přímo primitiv. (...) Smích, který *primitivní* životní projevy ve Smočkových textech vyvolávají, má řadu stupňů. Jakmile máme co dělat s bojovným primitivem druhu vrátného z *Bludiště*, najdeme na rubu smíchu plného pochopení zlý smích, výsměch či – chcete-li – dokonce satiru.

Domnívám se, že publikace o L. Smočkovi dobře postihuje jeho význam pro současné české divadelnictví a jeho podíl na tom, co do české kultury vnesla studijní divadla a divadla malých forem. Stále aktuální je nepochybně jeho přístup k režírování herců, jeho důraz na autentičnost hereckého projevu. O tom shodně vypovídá celá řada herců, jimž dali editoři publikace slovo.

Na závěr ještě připomínám z recenzované publikace (s. 78) vtipnou vzpomínku Bolka Polívky, který vypráví o tom, jak se rozhodl prosadit přejmenování ulice Ve Smečkách (kde se nachází Činoherní klub) na ulici *Ve Smočkách*.